

Άδειες Creative Commons: σύντομη παρουσίαση

Θεοδώρα Τσώλη

Βιβλιοθηκονόμος MSc
ΤΕΙ Ηπείρου. Παράρτημα Πρέβεζας. Βιβλιοθήκη.

Μάρτιος 2015

Πνευματική ιδιοκτησία

- Διανοητική ιδιοκτησία ονομάζουμε τα δικαιώματα των δημιουργών που προκύπτουν από τη δημιουργία ενός προϊόντος του νου, το οποίο έτσι αντιμετωπίζεται ως άυλο περιουσιακό στοιχείο.
- Διακρίνεται σε Πνευματική ιδιοκτησία και Βιομηχανική ιδιοκτησία [1] .
- **«Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται το δικαίωμα που η έννομη τάξη απονέμει στο δημιουργό ενός πνευματικού έργου πάνω στο έργο αυτό»** καθώς και όλοι οι κανόνες που ρυθμίζουν αυτό το δικαίωμα [2]. Η πνευματική ιδιοκτησία αφορά σε δημιουργίες λόγου, τέχνης ή επιστήμης ενώ προστατεύει και τα συγγενικά δικαιώματα σε ηχογραφήσεις, ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα.

all rights reserved

Το ηθικό και το περιουσιακό δικαίωμα

Το υποκείμενο του δικαιώματος και ο αρχικός δικαιούχος της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ο **δημιουργός** ο οποίος έχει ηθικό και περιουσιακό δικαίωμα πάνω σε ένα έργο (Ν. 2121/1993) [3].

- Το ηθικό δικαίωμα αφορά: α) την εξουσία δημοσίευσης, β) εξουσία αναγνώρισης της “πατρότητας” του έργου, γ) εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου, δ) εξουσία προσπέλασης στο έργο.
- Το περιουσιακό δικαίωμα αφορά: α) την εξουσία εγγραφής και αναπαραγωγής, β) την εξουσία μετάφρασης, γ) την εξουσία διασκευής, δ) την εξουσία θέσης σε κυκλοφορία, ε) την εξουσία απαγόρευσης εισαγωγής αντιτύπων, στ) εξουσία δημόσιας εκτέλεσης, μετάδοσης κ.λπ. [1], [2].
- Ο Ν. 2121/1993 ρυθμίζει επίσης το δικαίωμα παρακολούθησης και το δικαίωμα εκμετάλλευσης έργου εφόσον, στις περισσότερες περιπτώσεις ο δημιουργός δεν έχει τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί ο ίδιος το έργο του. Ο Ν. 2121/1993 θεσπίζει τη δυνατότητα μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος και το αμεταβίβαστο του ηθικού δικαιώματος, διευκρινίζει την έννοια των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης και καθιερώνει ορισμένους κανόνες που συχνά περιορίζουν τη συμβατική ελευθερία του δημιουργού για να τον προστατεύσουν έναντι του οικονομικά πανίσχυρου αντισυμβαλλόμενου [2].
- Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο γενικός κανόνας απαιτεί από το χρήστη ενός έργου να ζητήσει άδεια για οποιοδήποτε είδους χρήση του έργου εφόσον ο δημιουργός διατηρεί όλα τα δικαιώματα (all rights reserved) [4].

Τεχνολογική εξέλιξη και άδειες Creative Commons

- Οι τεχνολογικές εξελίξεις (ψηφιοποίηση, ανάπτυξη Διαδικτύου) θέτουν νέα προβλήματα και οδηγούν σε εξελίξεις και διαφοροποιήσεις των εννοιών. Η δυνατότητες της αντιγραφής, το χαμηλό κόστος, η ταχύτητα διανομής, η ανωνυμία οδηγούν στην ανάπτυξη νέων μορφών αδειών διακίνησης, χρήσης, αναφοράς σε έργα. Έτσι έχουμε:
 - Άδειες ανοιχτού λογισμικού (π.χ. General Public License, EUPL)
 - Ακαδημαϊκές άδειες (MIT, Apache)
 - Άδειες Creative Commons

Άδειες Creative Commons

- Οι άδειες Creative Commons επιτρέπουν μια πιο ευέλικτη διαχείριση των αποκλειστικών δικαιωμάτων που δίνει ο νόμος περί προστασίας της διανοητικής δημιουργίας (copyright law). Επιτρέπουν στους δημιουργούς να επιλέγουν τα είδη της προστασίας και τις χρήσεις του έργου τους. Οι άδειες CC δεν αντιστρατεύονται το copyright, είναι μόνο μια διαχειριστική λύση για τα δικαιώματα του δημιουργού. Το πραγματικό αντίθετο του copyright είναι το έργο **κοινού κτήματος (in the public domain)** το οποίο δεν καλύπτεται από κανένα δικαίωμα και δεν προσφέρει καμιά προστασία στο δημιουργό του άρα δε χρειάζεται αναφορά για τη χρήση του [5] .

Άδειες Creative Commons

- Δημιουργήθηκαν από τον οργανισμό Creative Commons / Laurence Lessig που ιδρύθηκε το 2001.
- Αποσκοπούν στην εξισορρόπηση μεταξύ του απόλυτου ελέγχου όλων των δικαιωμάτων των έργων (all rights reserved) και της παντελούς έλλειψης προστασίας (no rights reserved) [6].
- Ο δημιουργός μπορεί να επιλέξει ο ίδιος τους όρους χρήσης που θα χρησιμοποιήσει σε αντίθεση με τις υπόλοιπες άδειες. Η χρήση τους δεν απαιτεί την παραίτηση του δικαιούχου των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας από τις εξουσίες που απορρέουν είτε από το περιουσιακό είτε από το ηθικό δικαίωμα.
- Τα εργαλεία που παρέχουν οι άδειες CC προσφέρουν στον καθένα, από μεμονωμένους δημιουργούς μέχρι μεγάλες εταιρίες και ιδρύματα έναν απλό, προτυποποιημένο τρόπο για να χορηγεί άδειες επί των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των έργων του. Ο δημιουργός (αδειοδότης) διατηρεί το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά επιτρέπει παράλληλα σε άλλους να αντιγράψουν, να διαμοιράσουν και να επιτρέψουν διάφορες χρήσεις πάνω στο έργο τους, το λιγότερο για μη εμπορικούς σκοπούς [7].
- Παρέχονται δωρεάν μέσω του Διαδικτύου.
- Δεν είναι αποκλειστικές.
- Δεν καταργούν το copyright.
- Δεν προβλέπεται να χρησιμοποιούνται για έργα λογισμικού (software).
- Ελληνικές άδειες creative commons <http://creativecommons.gr/>.
- Οι άδειες CC είναι διαθέσιμες στη γενική έκδοση 4.0.

Μορφή και είδη αδειών Creative Commons

Οι άδειες cc αποτελούνται από 3 μέρη / επίπεδα :

- **Νομικό περιεχόμενο (Legal Code).** Αφορά την πλήρη και αναλυτική διατύπωση των χρήσεων ενός έργου με τη μορφή σύμβασης σε νομική γλώσσα.
- **Εισαγωγικό περιεχόμενο (Commons Deed).** Η «αναγνώσιμη από ανθρώπους» έκδοση της άδειας με φιλική προς το χρήστη/αναγνώστη διατύπωση των όρων και προϋποθέσεων μιας άδειας.
- **Τεχνολογικό περιεχόμενο (Meta Data).** Το επίπεδο «κατανοητό από τις μηχανές» παρέχει μια έκδοση της άδειας «αναγνώσιμη από μηχανές».

Τα 4 στοιχεία των αδειών cc (License elements) [6]

Η αναφορά στο δημιουργό
(Attribution)

Η απαγόρευση εμπορικής χρήσης
του έργου
(Non-commercial)

Η απαγόρευση δημιουργίας
παραγώγων έργων
(No Derivatives)

Παρόμοια διανομή
(Share-alike)

Είδη αδειών Creative Commons

	Attribution license – Αναφορά δημιουργού (CC BY). Επιτρέπει σε τρίτους να διανέμουν, αναμειγνύουν, δημιουργούν πάνω στο έργο του δημιουργού, ακόμη και εμπορικά, αρκεί να αναφέρουν το όνομα του αρχικού δημιουργού. Επιτρέπει τη μέγιστη διάδοση ενός έργου.
	Attribution share alike license – Αναφορά δημιουργού + παρόμοια διανομή (CC BY-SA): άδεια υποχρεωτικής αναφοράς του ονόματος δημιουργού και υποχρεωτικής διανομής του παράγωγου έργου υπό ίδιους όρους. Δηλ. ο πάροχος της άδειας επιτρέπει την εμπορική χρήση και τα παράγωγα έργα με την απαίτηση το νέο έργο να είναι διαθέσιμο με τους ίδιους όρους αδειας (share alike). Το αποτέλεσμα είναι ότι το ψηφιακό Κοινό Κτήμα (public domain) αυξάνεται συν τω χρόνω.
	Attribution non-derivatives license – Αναφορά δημιουργού + όχι παράγωγα έργα (CC BY-ND): άδεια υποχρεωτικής αναφοράς ονόματος δημιουργού από το χρήστη με απαγόρευση δημιουργίας παράγωγου έργου.
	Attribution non-commercial license – Αναφορά δημιουργού + μη εμπορική χρήση (CC BY-NC): άδεια αναπαραγωγής, διάδοσης, παρουσίασης και δημιουργίας παράγωγου έργου με: Υποχρεωτική αναφορά στο όνομα του αρχικού δημιουργού Απαγόρευση χρήσης του αρχικού έργου ή παραγώγων του Μη επιβολή του όρου share-alike
	Attribution non-commercial non-derivatives license – Αναφορά δημιουργού + μη εμπορική χρήση + παρόμοια διανομή (CC-BY-NC-SA): Υποχρεωτική αναφορά στο όνομα του αρχικού δημιουργού Διάθεση και παρουσίαση του έργου για μη εμπορική χρήση και απαγόρευση δημιουργίας παράγωγου έργου
	Attribution non-commercial share alike license – Αναφορά δημιουργού + μη εμπορική χρήση + όχι παράγωγα έργα (CC BY-NC-ND): ίδια με την προηγούμενη με την προσθήκη της επιβολής του όρου share-alike.

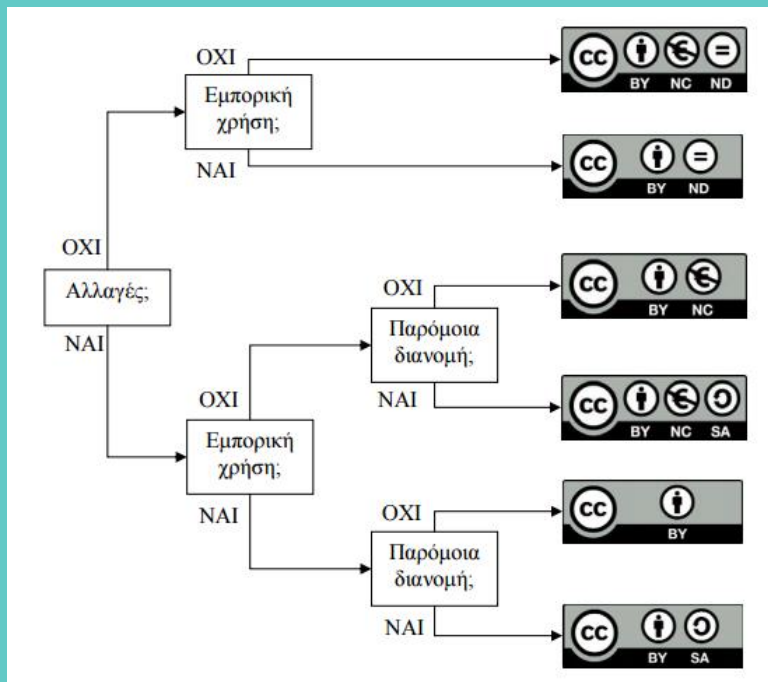
Διάδοση και πρακτική εφαρμογή των αδειών creative commons

1

- Επειδή οι άδειες CC δεν αφορούν μόνο ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις μέσω Διαδικτύου αλλά κάθε είδους υλικό και επειδή προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα, είναι πολύ δημοφιλείς και η χρήση τους αυξάνεται, ειδικά στο πλαίσιο του κινήματος της **Ανοικτής Πρόσβασης**.
- Πλήθος **ακαδημαϊκών-ιδρυματικών αποθετηρίων** τις εφαρμόζουν για το υλικό που περιλαμβάνουν χωρίς να είναι υποχρεωτική η εφαρμογή τους.
- Ο δημιουργός, κατά της διάρκειας της υποβολής της εργασίας του, καλείται να διαλέξει μία από τις 6 βασικές άδειες CC που θα εμφανίζεται με την εγγραφή του έργου του και θα ορίζει τους όρους χρήσης του.
- Ο δημιουργός απαντά με ένα ΝΑΙ ή ένα ΌΧΙ στις παρακάτω ερωτήσεις [7]:
 - Επιτρέπονται αλλαγές, τροποποιήσεις, διασκευές ή δημιουργία παράγωγου έργου;
 - Επιτρέπεται η εμπορική χρήση του πρωτότυπου έργου, των διασκευών αυτού;
 - Πρέπει το διασκευασμένο ή το παράγωγο έργο να διανέμεται με τους ίδιους όρους όπως το πρωτότυπο;

Διάδοση και πρακτική εφαρμογή των αδειών creative commons

- Ανάλογα με τις απαντήσεις που θα δώσει ο δημιουργός θα επιλέξει και την άδεια CC που ταιριάζει στις ανάγκες του όπως φαίνεται και στο διάγραμμα [7].

Επιλέξτε την επιθυμητή άδεια creative commons

1

Προκειμένου να μην υπάρχει αμφιβολία για τον σωστό τρόπο αναφοράς με τη χρήση άδειας CC η ιστοσελίδα του **Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης «Ανοιχτή Πρόσβαση για όλους»** [8] δίνει παραδείγματα σωστής αναφοράς στο δημιουργό. Τονίζεται ότι μια αναφορά πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- **Τίτλο** του έργου όπως δόθηκε από το δημιουργό.
- **Δημιουργό**. Το όνομα του δημιουργού του έργου/αδειοδότη που έχει τα πνευματικά δικαιώματα του έργου.
- **Πηγή**. Συνήθως είναι η ιστοσελίδα ή ο μοναδικός προσδιοριστής με τον οποίο δημοσιεύεται το έργο.
- **Άδεια χρήσης**. Η επιλογή άδειας CC με την οποία δημοσιεύεται το έργο με σύνδεσμο προς τον πηγαίο κώδικα της συγκεκριμένης άδειας.

Παράλληλα προτείνεται και το εργαλείο **Open Attribution Builder** που δημιουργεί αυτόματα την αναφορά για ένα έργο και βοηθά στην επιλογή άδειας [9].

The screenshot shows the 'Open Attribution Builder' web application. It features a header with the 'OPEN Attribution Builder' logo and an 'about' link. The main interface is divided into several sections:

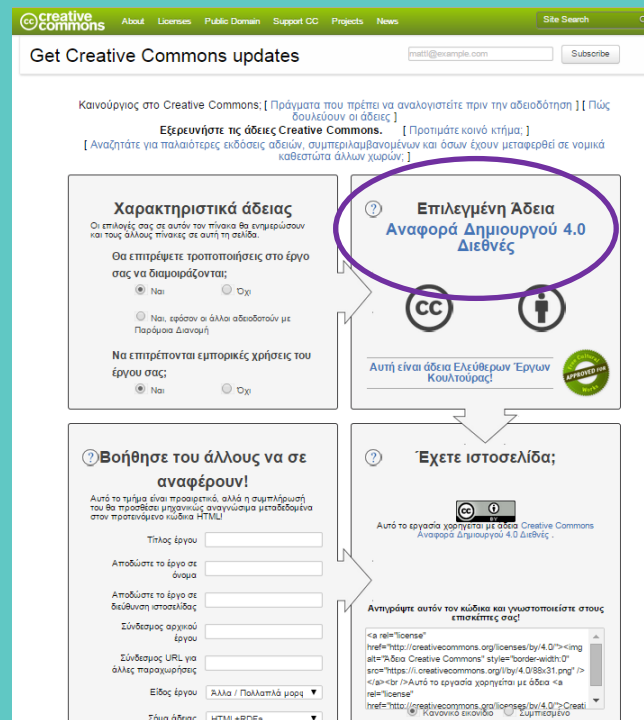
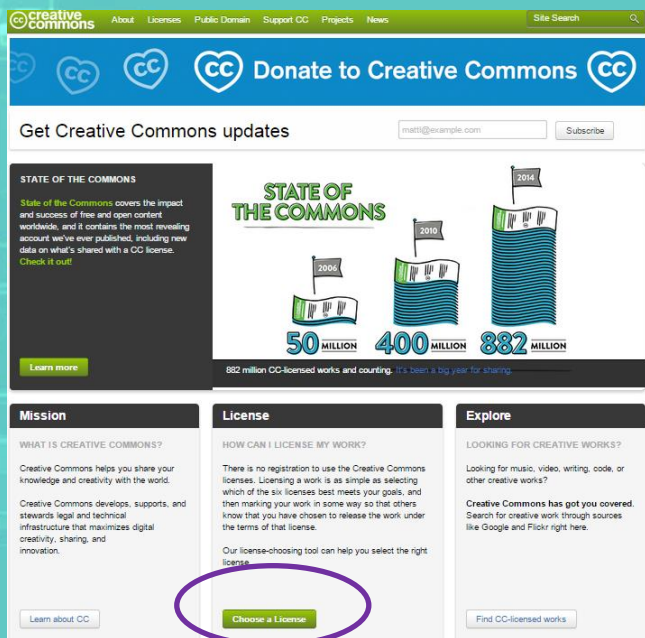
- Title**: A field for 'Content Item Title' and a 'URL' field for 'URL of the content item'.
- Author**: A field for 'Author name' and a 'URL' field for 'URL of the author page'.
- Organization** and **Project**: Expandable sections for additional metadata.
- License**: A dropdown menu for selecting a license. The visible options include Attribution (CC BY), Attribution-ShareAlike (CC BY-SA), Attribution-NoDerivs (CC BY-ND), Attribution-NonCommercial (CC BY-NC), Attribution-NonCommercial-ShareAlike (CC BY-NC-SA), Attribution-NonCommercial-NoDerivs (CC BY-NC-ND), Public Domain (General), and Public Domain (CC0). A 'Version' dropdown is set to 4.0.
- Additional options**: A checkbox for 'This work is a derivative' and a 'URL' field for 'URL of original work'.
- Attribution**: A large text area at the bottom for the generated citation, with a 'clear and start over' button.

At the bottom of the page, a footer states: 'Open Attribution Builder is licensed under CC BY 4.0. Managed by WSBCTC. (CC) BY'.

Επιλέξτε την επιθυμητή άδεια creative commons

2

Ο πιο απλός τρόπος επιλογής άδειας είναι να επεσκέφθητε τη σελίδα <http://creativecommons.org/choose/> και να χρησιμοποιήσετε το σχετικό εργαλείο που αυτόματα δημιουργεί το εικονίδιο της άδειας επιλογής σας.

Παράδειγμα επιλογής άδειας CC

- Τα ιδρυματικά αποθετήρια ή οι βάσεις δεδομένων που δίνουν τη δυνατότητα απόδοσης αδειών CC μπορούν να χρησιμοποιήσουν εργαλεία δωρεάν διαθέσιμα στο Διαδίκτυο (π.χ. LicenseChooser.js) τα οποία ενσωματώνονται στις ιστοσελίδες τους.
- Παρακάτω βλέπετε την ιστοσελίδα του ιδρυματικού αποθετηρίου Ktisis του Παν/μίου Κύπρου και τη σελίδα όπου ο δημιουργός επιλέγει το είδος της άδειας CC που επιθυμεί [10].

The screenshot shows the 'Cyprus University of Technology Ktisis Institutional Repository' website. At the top, there is a navigation menu with buttons for 'Describe', 'Περιγράψτε', 'Φορτώστε', 'Επιβεβαιώστε', 'Χορηγήστε', 'Χορηγήστε', and 'Ολοκληρώστε'. Below the menu, the text reads: 'Υποβάλλετε: χρησιμοποιήστε μια άδεια Creative Commons'. The main content area contains the Creative Commons logo and the text: 'Creative Commons licenses help you share your work while keeping your copyright. Other people can copy and distribute your work provided they give you credit -- and only on the conditions you specify here. This page helps you choose those conditions.' It also includes instructions for choosing a license based on whether the work is covered by copyright or public domain. There are two sections for selecting license options: 'Allow commercial uses of your work?' and 'Allow modifications of your work?'. The 'Jurisdiction of your license' is set to 'International'. A 'Select a License' button is visible at the bottom. A note at the very bottom states: 'Note: To license a work, you must be its copyright holder or have express authorization from its copyright holder to do so.'

Βιβλιογραφία και πηγές

- [1] Μήτρου, Ε., 2007. Δίκαιο της Πληροφορίας. Πνευματική ιδιοκτησία [PowerPoint slides]. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Διαθέσιμο στο: <<http://slideplayer.gr/slide/2022111/>> (Πρόσβαση στις 13/3/2015).
- [2] Φράγκου, Ά. (επιμ.), 2001. *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα στην Ελλάδα: συνοπτικός οδηγός. Βασισμένο στο βιβλίο της Διονυσίας Καλλινίκου «Πνευματική ιδιοκτησία & συγγενικά δικαιώματα» Σάκκουλας, 2000.* Διαθέσιμο στο: <<https://www.lib.uom.gr/accelerate/deliverables/>> (Πρόσβαση στις 13/3/2015)
- [3] Νόμος 2121/1993. Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα. Διαθέσιμο στο: Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας <<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-24-10/2121-1993>> (Πρόσβαση στις 13/3/2015).
- [4] Fitzgerald, Anne, 2013. Getting a grip on Creative Commons: what CC licenses are and how to work with them [PowerPoint slides]. Australasian Medical Writers Association Webinar. Διαθέσιμο στο: <<http://www.slideshare.net/ccAustralia/amwa-webinar-slides-26-september-2013/>> (Πρόσβαση στις 13/3/2015).
- [5] Shaikh, Shihaam, 2012. Finding open stuff. [PowerPoint slides]. Slideshare. Διαθέσιμο στο: <<http://www.slideshare.net/ShihaamD/finding-open-stuff-updated?related=1>> (Πρόσβαση στις 13/3/2015).
- [6] Creative Commons Greece, 2015. Τι είναι οι άδειες creative commons. Διαθέσιμο στο: <<http://creativecommons.gr/fylladio/>> (Πρόσβαση στις 16/3/2015).
- [7] Βοζίκης, Χρήστος, 2014. Πνευματικά δικαιώματα. Ι. Προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων και του Ιδρύματος. Διαθέσιμο στο: ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας. Ανοικτά Μαθήματα < <http://opencourses.teicm.gr/docs/copyrights-I.pdf> > (Πρόσβαση στις 17/3/2015).
- [8] openaccess.gr/blog, 2014. *Η αναφορά στις άδειες Creative Commons – Παραδείγματα καλής χρήσης.* Διαθέσιμο στο: < <http://www.openaccess.gr/blog/?p=1484> > (Πρόσβαση στις 20/3/2015).
- [9] Open Attribution Builder. Διαθέσιμο στο : <<http://www.openwa.org/open-attrib-builder/>> (Πρόσβαση στις 20/3/2015).
- [10] Ντίνη Κουνούδη, Α., Πέτρος Αρτέμη, Μάριος Ζέρβας, Αθηνά Ευαγόρου, 2010. Η πορεία προς την ανοιχτή πρόσβαση μέσω των Creative Commons – Περίπτωση ΚΤΙΣΙΣ [PowerPoint slides]. Διαθέσιμο στο: < <http://www.slideshare.net/LibraryCUT/creative-commons-5903598?related=1> > (Πρόσβαση στις 13/3/2015).